

Jméno, příjmení, UČO

Datum

Referát k předmětu BA_12

1. Bibliografický popis: Kristijonas Donelaitis, „Roční doby“, Praha: Svět sovětů, 1960. Z litevštiny přeložila Hana Jechová; dřevoryty ilustroval V. Jurkūnas; odpovědný redaktor Václav Černý, 124 stran; doslov na str. 121-122 je překlad z redakční předmluvy ruského vydání „Vybraných spisů“ K. Donelaitise z roku 1951 (autor ruské předmluvy ani její překladatel do češtiny nejsou uvedeny). ISBN není.
2. Popis obsahu: „Roční doby“ je básnický epos, který pojednává o cnostech a neřestech lidstva na příkladě litevských sedláků z Pruské Litvy v 18. století. Epos je rozdělen na čtyři části dle ročních období: Jarní radovánky, Letní práce, Podzimní dary a Zimní starosti. Každá taková část představuje uzavřený textový celek. V rámci každé jedné částí (ročního období) se rozebírají základní hodnoty lidské existence z pohledu křesťanské (luteránské) etiky: sledujeme různé typy litevských sedláků (pracovité i líné; bohabojné a neznabohy; spořádané a nespořádané; bohaté a žebráky) a jejich německých nadřízených (hodný pán proti krutému správci královského statku) na pozadí prací a událostí typických pro to které roční období, např., při vyvážení mrvy, při senoseči, při svatbě a křtinách, při pytlacení, při přípravě zabijačky, při soudním líčení etc. Relativně dlouhé pasáže jsou věnovány také popisu proměn krajiny v každém ročním období (zejména začátek Podzimních darů vyniká literární kvalitou a výrazem).
3. Historický a kulturní kontext: Kristijonas Donelaitis (1714–1780) patří k nejdůležitějším postavám litevské literatury. Žil v tehdejší Prusku, v Pruské Litvě a byl farářem v obci Tolminkiemis (nyní Čistyje Prudy v Kaliningradské oblasti Ruské federace). Patřil k prusko-litevské intelektuální elitě předosvícenské doby: studoval teologii na univerzitě v Královci, dokonale ovládal němčinu, litevštinu, latinu, řečtinu a zřejmě také francouzštinu. Kromě „Ročních dob“ ještě napsal 6 originálních bajek a známe také jeho dvě kratší básně v němčině. Žil a tvořil v dramatickém okamžiku dějin litevského etnika Pruské Litvy: po ničujícím moru v letech 1708-1710, během kterého vymřely 2/3 litevské populace v Prusku, zažívala tato provincie Pruského státu příliv německých a francouzských imigrantů v rámci procesu tzv. znovu-osídlení zpustošeného území Pruské Litvy, kde se litevské etnikum náhle ocitlo v menšinovém postavení. Zároveň se v Prusku přes vládnoucí vrstvy rychle šířily myšlenky francouzského osvícenství, které z sebou přinášely odklon od křesťanské teologie a filosofie, posílení laických prvků kultury (nenáboženské literatury, hudby, divadla apod.) a vyvolávaly silné sociální proměny ve společnosti. To vše představovalo nebývalý nápor na nábožensky konzervativní, patriarchální litevskou, která začala postupně osvojovat cizí jazyky a nové mravy. To vše viděl Donelaitis s velkou nelibostí a nabádal k zachování starých životních

hodnot, pravé (v tomto případě luteránské) víry a staré, patriarchální struktury společnosti. Litevskost interpretoval Donelaitis především jako ztělesnění „starých dobrých poměrů“, tzn. Litevci byli pro něj nositeli těch nejlepších lidských vlastností, kterými, podle Donelaitise, jsou bohabojnost, skromnost, pracovitost a poslušnost králi.

Přesto, že je Donelaitis pokládán za zakladatele litevské literatury, nelze jej považovat za postavu litevského národního obrození. Patřil k dřívějšímu období kulturní emancipace, kde litevskost ještě neměla politické či mocenské ambice, nýbrž byla vnímána především etickým a náboženským prizmatem. Je markantní, že v celém Donelaitisově díle není jediná byt' sebemenší zmínka o Litevcích mimo Prusko, tzn. na Velké Litvě (jejíž hranice ležela neplných 30 km na sever od Tolminkiemisu).

4. Základní sdělení „Ročních dob“

Nejpodstatnější dojem, který toto dílo dělá na současného čtenáře, je absence jasného příběhu. Epizoda střídá epizodu zdánlivě nahodile a současný čtenář je zpravidla velmi zmaten, když je požádán o stručnou odpověď „o čem toto dílo je“. Přesto při četbě zjišťujeme, že text „Ročních dob“ vykazuje podivuhodnou sourodost: sice nevypráví příběh, ale přesto je vnitřně jednotný. „Roční doby“ je tudíž text silně archaický, jeho výstavba se nezakládá na logickém a promyšleném vyprávění série událostí. Jednotlivé epizody jsou napojeny jedna na druhou dle toho, které cnosti a neřesti reprezentují. Např. velmi nesourodě (na první dojem) působící první třetina *Jarních radovánek* je vystavena na principu kontrastu: jeden úsek znázorňuje křesťanské cnosti (ptáci opěvují všemocného boha, znázorňují krásu pracovitosti a skromnosti) a další zase neřesti (pán který umírá z přejedení; „filozofující“ líný sedlák aj.). Druhým principem spojování epizod je schéma mluveného projevu, kdy nová epizoda navazuje tam, kde skončila ta předcházející, podle klíče A-B/ /B-C/ /C-D atd. Po pochopení těchto dvou principů lze „Roční doby“ číst jako fascinující šifrované vyprávění a odhalovat jeho vnitřní spojitost.

Po stránce obsahové lze základní sdělení „Ročních dob“ formulovat velmi jednoduše: člověk má celým svým srdcem věřit v boha, ctít krále, být pracovitý, skromný a střídmy v jídle a pití; zároveň má člověk bez reptání akceptovat sociální postavení, do kterého se rodí a které nesmí měnit. Je evidentní, že „Roční doby“ po obsahové stránce nejsou na svou dobu nijak převratným textem, naopak, Donelaitisovy postoje lze pokládat za velmi konzervativní. Tento text fascinuje především galérií literárních postav, které zmíněné cnosti reprezentují (kladní sedláci a páni) nebo naopak jsou ztělesněním neřestí (darebáci): např. když sedlák Christián vystaví své dceři příkladnou svatbu, tak piják Plaučiunas uspořádá přímo pekelné křtiny pro svého potomka; když hodný pán lituje sedláky pro jejich úmornou práci na panském (ba dokonce v noci kvůli tomu pláče), tak krutý správce nechá Fridolína zbičovat k smrti za jeden chybějící krejcar atd.

Dalším výrazným prvkem „Ročních dob“ je jejich cyklické schéma, kdy text nemá pevně stanovený počátek ani konec – tento epos lze číst počínaje kterýmkoliv ročním obdobím. Ve výsledku tedy je to ahistorické, cyklické, nikdy nekončící vyprávění o lidské cnosti a úpadku, které můžeme donekonečna otáčet a sledovat jednotlivé příběhy jednotlivých postav. Tímto se epos „Roční doby“ přibližuje výstavbě a vlastnostem mytologických textů, ve kterých taktéž je potlačen lineární charakter vyprávění a čas není historický, nýbrž krouží ve věčném cyklu stejného opakování.

5. Technické okolnosti četby:

Knihu jsem četl v papírovém vydání. Dotyčný výtisk jsem si půjčil v knihovně Ústavu jazykovědy a baltistiky FF MU, signatura 15-T-36.